

NATUURRIJK NEDERLAND

Toekomstperspectief met de natuur als bondgenoot

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. We willen onze fascinatie voor de natuur delen met mensen, van jong tot oud. We activeren hen om de natuur te beleven en ervan te genieten. Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuur stellen we voor altijd veilig door gebieden aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vele Nederlanders. Omdat we houden van natuur.

Doe ook mee, want natuur laat je leven.

Hoe helpt natuur ons bij de vraagstukken van vandaag en morgen? 🔍

De natuur heeft ons veel te bieden. De door de tijd getekende knotwilg langs de sloot, de wuivende korenbloemen in het graan, de fladderende dagpauwoog in de tuin: veel mensen genieten dagelijks van een geluismomentje. En de natuur helpt ons aan schoon (drink)water, zuivert de lucht, verkoelt onze omgeving, laat ons tot rust komen, biedt inspiratie, maakt bodems weerbaar tegen plagen. Dat maakt de natuur tot een belangrijke bondgenoot voor ons.

Voorwoord

“De spectaculairste show op aarde”. Dat is de natuur. Van de indrukwekkende zeearenden tot de kleinste sluipwespen. Van de tientallen meters hoge bomen tot de kleinste en onzichtbare bodemdierpjes onder de grond. En die natuur is overal. In onze natuurgebieden, maar ook in wegbermen, tuinen, laanbomen, zelfs tussen de tegels voor de school.

Die natuur staat onder druk. Vooral door invloeden van buitenaf. Te lage waterstanden, te veel stikstof, te veel bestrijdingsmiddelen, te weinig ruimte. Natuurmonumenten beheert met zorg meer dan 110.000 hectare natuur. Maar dat beheer binnen de grenzen van een natuurgebied is niet genoeg. Er is veel nodig om de bedreigingen die van buiten komen te verminderen.

De strijd om ruimte is in ons kleine landje groot. Er is meer ruimte nodig voor natuur, om natuurgebieden met elkaar te verbinden. Tegelijkertijd is ruimte nodig voor woningen, voor onze voedselproductie, voor waterberging, het opwekken van energie en het beschermen van genoeg en schoon drinkwater. Dit is een flinke ruimtelijke puzzel. Wat kan waar, en wat kan beter elders. De natuur is daarbij een bondgenoot. Ze helpt Nederland mooi, veilig en aantrekkelijk te houden. Door natuurinclusief te ontwikkelen leg je die puzzel op een slimme manier. Daar profiteren natuur én mens van.

In dit toekomstperspectief leest en ziet u hoe natuurrijk en mooi ons land kan zijn als we natuur als uitgangspunt nemen bij de omwenteling die nodig is voor een natuurrijk Nederland. Als kenners van natuur gaan we graag in gesprek met andere deskundigen om te werken aan de inrichting van ons land. Om onze natuur te redden. En omdat natuur de basis is voor het welzijn en welbevinden van ons allemaal. Ze levert ons schoon water, zuivert de lucht, biedt ons vogelgezang, maakt ons gezond, verkoelt onze steden en spaart water op voor de droge zomer: in de natuur groeit het antwoord!

Jeroen de Koe
Directeur Natuur

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Welkom in een land vol inspiratie	7
Hoe helpt de natuur Nederland toekomstbestendig in te richten?	8
Hoe maken we van de natuur onze bondgenoot?	10
WONEN Hoe creëren we met de natuur ruimte voor gezond wonen?	14
LANDBOUW Hoe draagt de natuur bij aan de toekomst van de landbouw?	18
WATER Hoe brengen we met de natuur ons watersysteem weer in balans?	22
RECREATIE Hoe maken we met de natuur ruimte voor recreatie dichtbij huis?	26
DEFENSIE Hoe koppelen we ruimte voor Defensie aan winst voor de natuur?	30
Hoe maken we samen Nederland Natuurrijk?	34
Helpt u mee om Nederland Natuurrijk te maken?	40

A close-up photograph of a green plant with small, yellow, star-shaped flowers. The plant has several stems with clusters of these flowers. The background is a soft, out-of-focus green.

Welkom in een Land vol Inspiratie

Een plek waar de natuur inspiratie geeft, als bondgenoot voor de vraagstukken van vandaag. Hier vindt u als professional uit de publieke en private sector oplossingen die uitnodigen anders te kijken naar de uitdagingen in ons land. Ga mee naar buiten, ontmoet anderen en ontdek tijdens bijeenkomsten hoe de natuur inspireert en perspectieven verbreedt.

Innovatie groeit.

Bloeit.

En zit in allerlei hoeken, plekjes en gaten.

Maar waar ze al eeuwen zit, is midden in de natuur.

Ze brengt verkoeling zonder loeiende airco's.

Ze legt tonnen CO₂ vast, zonder machines.

Ze geeft bescherming zonder betonnen dijken.

Je mag gerust zeggen: de natuur is een uitvinder.

Een bondgenoot die we soms een handje helpen.

Maar altijd doorgaat.

Dag en nacht. Seizoen na seizoen.

Wie dat ziet, weet genoeg.

Er groeit iets moois in de natuur.

Al eeuwenlang.

Zoals antwoorden op ruimtelijke en maatschappelijke vragen.

Je hoeft ze alleen nog maar te vinden.

Welkom in
een Land vol Inspiratie

Hoe helpt de natuur Nederland toekomstbestendig in te richten? 🔍

In een natuurrijk Nederland zijn natuurgebieden hotspots van biodiversiteit, maar is ook de rest van Nederland heel natuurrijk. De oplossingen voor de biodiversiteitscrisis liggen immers vooral buiten natuurgebieden: daar moeten we stoppen met de natuur tegenwerken, en juist met de natuur als bondgenoot gaan samenwerken.

Het beschermen waard

Wij zijn onderdeel van de natuur en de natuur is belangrijk voor ons. Ze biedt ons schone lucht, schoon water en voedsel. Ze maakt ons gezond en gelukkig. Ze helpt ons om te ontspannen en te spelen, om gefascineerd en geïnspireerd te raken en te genieten van de schoonheid van onze landschappen. De natuur heeft niet alleen een waarde voor de mens, maar ook een eigen, intrinsieke waarde. Ze zit vol prachtig gekleurde vlinders, zeldzame planten, baltende kraanvogels, razendsnelle vissen, oude bomen. Al die soorten hebben een unieke en onmisbare plek in een ecosysteem. Valt een soort weg, dan maakt dat het hele systeem zwakker. De natuur is het waard om te beschermen en dat is ook waarom Natuurmonumenten is opgericht.

Puzzel

Naast de zorg voor voldoende en gezonde natuur zijn er andere opgaven die ruimte vragen: woningen en bijbehorende infrastructuur, een klimaatbestendig watersysteem, duurzame voedselproductie, recreatie, defensie. Nederland heeft een enorme puzzel te leggen. Het goede nieuws is dat de natuur ons kan helpen bij het leggen van die puzzel. Gelukkig is er ook al veel over nagedacht hoe dat kan. Er zijn meeslepende beelden van hoe Nederland er over 100 jaar uit kan komen te zien. En er zijn heel veel initiatieven van burgers en bedrijven die zijn begonnen aan de groene toekomst. De oplossing ligt ergens tussen die grootse beelden en lokale projecten. In grote lijnen weten we wat er moet gebeuren. Op tientallen plekken in Nederland wacht de tekentafel op ons. Om samen met andere partijen de toekomst werkelijk in te kleuren.

Ruimte voor natuur

Met ecologische expertise, 120 jaar ervaring en als beweging van bijna een miljoen natuurliefhebbers wil Natuurmonumenten bijdragen aan het herstel van de natuur in heel Nederland. Want de natuur is het waard om te beschermen. Maar er is nog een kant aan dit verhaal. De natuur werkt voor ons. Zorgt voor onze gezondheid en welzijn, is een cruciale bouwsteen voor onze economie. En dat 24 uur per dag, 12 maanden per jaar. De natuur biedt ons perspectief op een gezond, welvarend, schoon én natuurrijk Nederland. Dan moeten we de natuur wél de ruimte geven om dat te doen.

Wenkend perspectief

Als we de eerdergenoemde ruimtelijke opgaven op een slimme manier een plek geven in Nederland en ze natuurinclusief ontwikkelen, profiteren natuur en mens hiervan. In dit toekomstperspectief schetsen we een wenkend perspectief op een natuurrijk Nederland. Dat doen we aan de hand van voorbeelden op verschillende plekken in ons land die laten zien hoe die natuurrijke toekomst eruit kan komen te zien. Ook in de praktijk laten we graag dit soort voorbeelden zien door het organiseren van inspirerende werkbezoeken voor iedereen die kan en wil helpen om dit perspectief werkelijkheid te laten worden.

Hoe maken we van de natuur onze bondgenoot?

De natuur is oneindig complex. Tienduizenden soorten planten, schimmels, kevers, vogels, kikkers hebben ingewikkelde onderlinge relaties die samen het fundament van het ecosysteem vormen.

De natuur is prima in staat zichzelf te organiseren. Daarvoor heeft ze wel ruimte nodig.

De opgave

Een ecosysteem heeft ruimte nodig

Om natuur goed te kunnen laten functioneren moeten we haar ruimte geven. Letterlijk. Door natuurgebieden te vergroten en met elkaar te verbinden. En door de natuur een schone omgeving te bieden, vrij van bestrijdingsmiddelen en overmatige stikstof, met voldoende grondwater en rust waar het nodig is. Dán is de natuur robuust en veerkrachtig.

Natuur als bondgenoot

Natuur als fundament voor keuzes

Zonder een gezonde en robuuste natuurlijke basis is geen enkele ruimtelijke ontwikkeling toekomstbestendig. Natuur moet het fundament vormen voor alle ruimtelijke keuzes.

Rivieren en beken zijn van nature al ecologische corridors, we moeten alleen een beetje helpen om deze functie te herstellen: met zachte oevers met rijke vegetatie, met natuurlijker waterstanden, met minder obstakels voor vissen en waar nodig vistrappen. En langs deze rivieren en beken gebieden om te overstromen, waarmee de natuur ons helpt om een teveel aan water op te vangen.

Ruimte voor het heideblauwtje

In grote natuurgebieden leven meer exemplaren van een soort. Dat maakt populaties sterker. Het heideblauwtje is vrijwel verdwenen van kleine heideterreinen, waar de kans op lokaal uitsterven groter is. Nieuwe exemplaren kunnen er niet komen doordat de natuurgebieden te ver uit elkaar liggen. Door deze gebieden te vergroten en beter te verbinden, kunnen soorten nieuwe leefgebieden bereiken en zo herstellen.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

Door bossen en heidegebieden in ons land te verbinden, wordt migratie van dieren en planten mogelijk gemaakt. En door veengebieden te koesteren en te herstellen leveren zij een belangrijke bijdrage aan het tegengaan van klimaatverandering doordat ze CO₂ opnemen en vasthouden.

Om de natuur de ruimte te geven om onze bondgenoot te zijn is het belangrijk de natuurgebieden in Nederland te beschermen, verbinden, herstellen en in stand te houden.

Wat is er nodig

- **Natuurinclusieve transitie.** Een nieuwe toekomst van het landelijk gebied in Nederland. Door de ruimte anders te verdelen, minder belastend grondgebruik te realiseren én landschappelijke kwaliteiten te vergroten neemt de negatieve beïnvloeding van de natuur af.
- **Robuuste natuur.** Verdere uitbreiding van de natuurgebieden met 100.000-150.000 hectare tot een robuust en samenhangend systeem.
- **Bossen voor het klimaat.** Aanleg van 100.000 hectare nieuw bos. Deze opgave kan gecombineerd worden met ruimte voor water en recreatie.
- **Zekerheid voor beheer.** Natuurbeheer kan efficiënt en doelmatig worden uitgevoerd als er langjarige afspraken over financiering zijn. Het biedt ruimte om verder te investeren in vernieuwingen en scholing van boswachters.
- **Kennis als basis.** Om de Nederlandse natuur te herstellen en weerbaar te maken is kennis cruciaal. Intensieve samenwerking tussen natuurbeheerders, overheid en wetenschappers is onmisbaar.

INSPIRATIE

Naar een robuuste natuur

Plan Goudplevier: van restanten natuur naar een groots ecosysteem

Uitgestrekte heidevelden behoren tot de canon van Drenthe. Deze spectaculaire landschappen ontstonden door het samenspel van mens en natuur. Ook veel bijzondere planten en dieren profiteerden. Maar de eindeloze heiden zijn in de loop van de afgelopen eeuw ontgonnen en kleine stukken kwamen geïsoleerd in het landschap te liggen. Door ontwatering in de omgeving stonden ze bovendien letterlijk droog.

In 1992 lanceerde Natuurmonumenten Plan Goudplevier, een plan om de uitgestrekte heidevelden in het Mantingerveld te herstellen. In de afgelopen 35 jaar is dit gelukt: de jeneverbessen staan nu weer in een landschap met heide en stuifzand tot zover het oog strekt. Natuur is verbonden, robuust gemaakt en mensen genieten van de prachtige uitzichten.

Ook op andere plekken is natuur vergroot en beter met elkaar in verbinding gebracht. Het werk is nog niet af, komende jaren moet verder worden gewerkt om de natuur te versterken.

Toelichting visualisatie

- Oorspronkelijke versnipperde heidegebieden
- 1992-2016 ingerichte percelen nieuwe natuur
- 2023 ingerichte percelen nieuwe natuur
- 2026 in te richten percelen nieuwe natuur

Hoe creëren we met de natuur ruimte voor gezond wonen?

Nederland heeft een groot tekort aan woningen. Om dat op te lossen, zal er de komende jaren veel gebouwd moeten worden. Natuurinclusief bouwen draagt bij aan een leefbare woonomgeving, waarin voldoende ruimte is voor groen. Dat groen zorgt voor verkoeling voor mens en dier en biedt ruimte voor recreatie en biodiversiteit.

De opgave

Ruim een miljoen woningen erbij

Volgens de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening moeten er tot 2040 maar liefst 100.000 woningen per jaar bijgebouwd worden. Met de daarbij behorende voorzieningen, energie, bedrijvigheid en infrastructuur. Hiervoor is ruimte nodig. Hoe zorgen we dat we met al die extra bebouwing en infrastructuur nog steeds, of steeds meer, een leefbare en gezonde leefomgeving creëren? En hoe kan de natuur ons daarbij helpen?

Natuur als bondgenoot

Groen maakt dorpen en steden leefbaar

Natuur in onze leefomgeving is essentieel voor onze fysieke en mentale gezondheid. Door in en rondom steden en dorpen compact en hoger te bouwen, blijft er voldoende ruimte voor parken en groen. Groen in steden en dorpen zorgt voor verkoeling en houdt water vast, zo helpt de natuur ons een leefbare omgeving te realiseren. Wanneer dit groen ecologisch ingericht en beheerd wordt, ontstaat er in steden en dorpen ook meer ruimte voor bloemen, vlinders en vogels, waardoor de biodiversiteit wordt vergroot.

Eén boom, honderden bewoners

Eén boom is een huis voor honderden soorten dieren, van schorskever tot houtduif. Tegelijk is hij de airco van de stad: op hete dagen is het onder een boom zeker vijf graden koeler. Op andere dagen kan je er schuilen voor de regen. Een stad met veel bomen en groen is koeler, gezonder, mooier en natuurrijker en daarmee een voorwaarde voor een leefbare woonomgeving.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

Voor een gezonde leefomgeving is het belangrijk dat natuur goed bereikbaar en dichtbij is. Dat kan door rond woonkernen extra ruimte te realiseren voor dagelijkse ommetjes, hond uitlaten, hardlopen of zwemmen. En door woonkernen fysiek en communicatief, via routenetwerken, met het buitengebied te verbinden.

Wat is er nodig

- **Bodem en water.** Bodem en water zijn sturend bij de keuze voor bouwlocaties. Niet bouwen in overstroombare polders, wel op hoger gelegen gronden.
- **Integrale plannen.** Bij uitbreiding van steden en dorpen worden natuurgebieden, ecologische verbindingen en waardevolle landschappen geïntegreerd in de plannen, waardoor hun waarde versterkt wordt en behouden blijft.
- **Evenwichtig investeren.** Een grote woningbouw-opgave gaat altijd samen met een even grote investering in versterking van natuur, landschap en recreatie in de omgeving van een woonwijk.
- **Waterpieken.** Nieuwe wijken en woningen vangen zelf waterpieken op en houden water beter vast. Veel groen in de wijken zorgt voor afkoeling in een opwarmend klimaat.
- **Energietransitie.** Bij het opwekken en transport van energie voor al deze woningen worden natuur-inclusieve oplossingen gekozen, zodat de energietransitie en natuur elkaar versterken. Denk aan zonnepanelen op groene daken.

INSPIRATIE

Wonen in een gezonde leefomgeving

Integraal toekomstperspectief Oostflank Breda-Tilburg

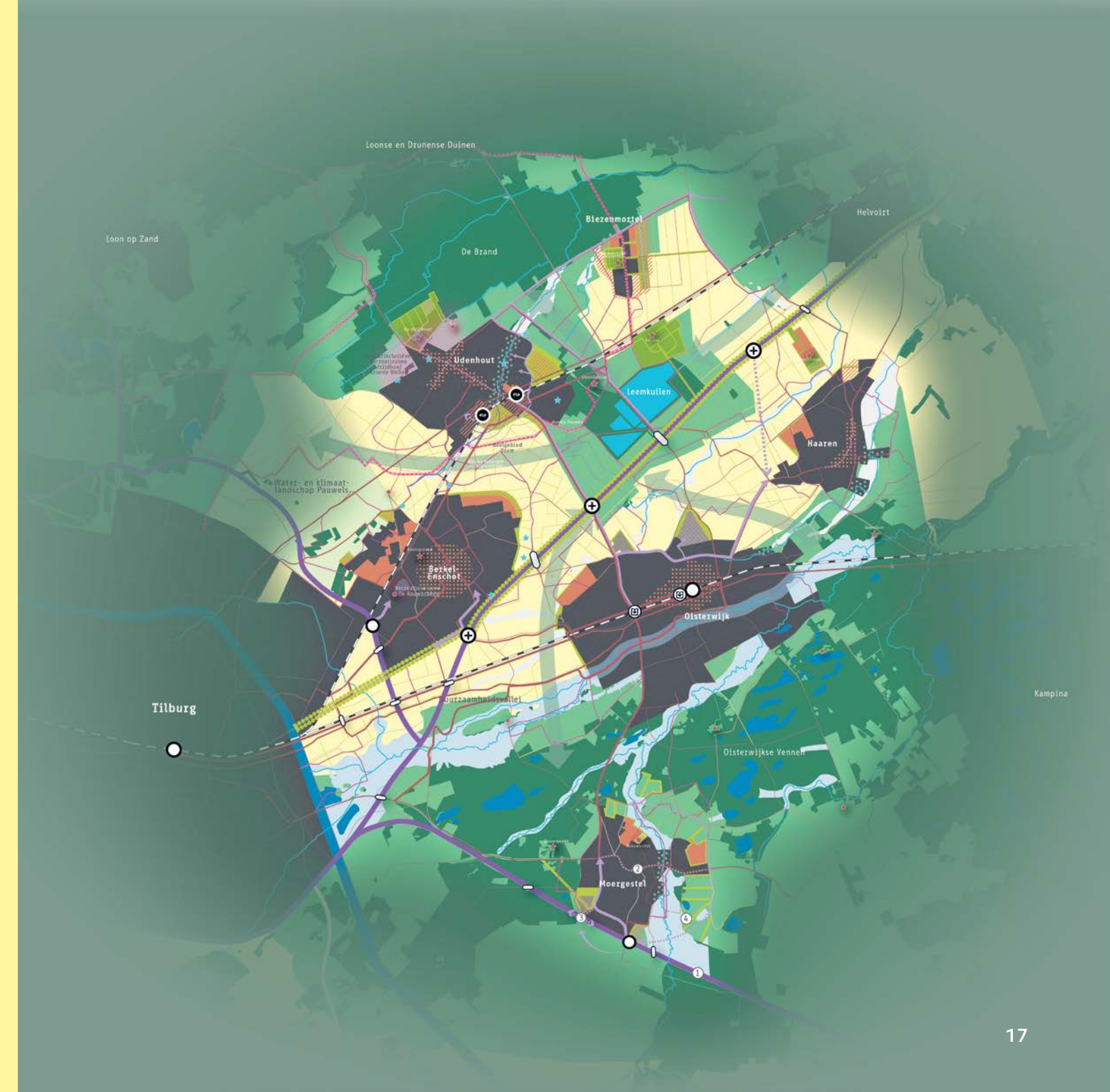
De gemeenten Tilburg en Oisterwijk ontwikkelden samen met Strootman Landschapsarchitecten en Urhahn Stedenbouw & Strategie een toekomstperspectief voor de dorpen en landschappen van de Oostflank van de Stedelijke regio Breda-Tilburg. Bijzonder aan dit voorbeeld is dat een groot aantal ruimtelijke opgaven integraal is meegenomen bij de toekomstbestendige ontwikkeling van dit gebied.

Deze opgaven zijn vertaald in een koerskaart die richting geeft aan de ambitie van de gemeenten Tilburg en Oisterwijk bij het waarborgen van een veilige en aantrekkelijke omgeving, het bevorderen van de biodiversiteit, het verkrijgen van een gezonde bodem en het garanderen van voldoende en schoon water.

Toelichting visualisatie

Volgens de integrale koerskaart voor dit gebied van 6.500 hectare is er ruimte voor:

- 400 hectare natuur- en landschapsontwikkeling.
- 1.200 hectare 'landbouw in overgangsgebieden' rond Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en beekdalen.
- 200 hectare nieuwe bebouwing.

Hoe draagt de natuur bij aan de toekomst van de landbouw?

Meer dan 50% van de ruimte in Nederland wordt gebruikt voor landbouw. De kleinschalige landbouw uit het verleden droeg bij aan een natuurrijk landschap. De huidige intensieve landbouw leidt juist tot achteruitgang van de biodiversiteit. Landbouw en natuur zijn dan ook onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat geldt voor schoon water en een gezonde bodem, maar ook voor het herstel van de biodiversiteit buiten natuurgebieden.

De opgave

Aanpassing van voedselproductie

Door de intensivering van de landbouw in de twintigste eeuw is de biodiversiteit sterk afgenomen. Overbemesting, het gebruik van pesticiden, monoculturen en grootschalige percelen hebben het landschap verarmd. Daarnaast zorgen stikstofdepositie en een laag waterpeil voor druk op de lucht- en waterkwaliteit in natuurgebieden. De opgave is de voedselproductie zo in te richten dat biodiversiteit herstelt. Zowel in agrarisch gebied als in natuurgebieden.

Natuur als bondgenoot

Boeren mét de natuur

Landbouw en natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Landbouw is afhankelijk van een gezonde bodem, schoon en voldoende water en biodiversiteit, bijvoorbeeld voor plaagbestrijding. Herstel van biodiversiteit in natuurgebieden kan niet alleen daarbinnen gebeuren, omdat ze ook worden beïnvloed door wat daarbuiten gebeurt. Daarom is een duurzame landbouw nodig die de bodem gezond houdt, het landschap versterkt, klimaatneutraal is, economisch rendabel blijft en gezond voedsel produceert. Een toekomstbestendige landbouw begint met een keuze voor de juiste plek. Daarbij zijn de eigenschappen van het gebied leidend en worden ook ontwikkelingen rond klimaat en waterhuishouding meegenomen. Droogtegevoelige gewassen op zandgronden die steeds meer verdrogen, vragen om teveel kunstmatig ingrijpen. Evengoed zijn er gebieden waar opzetten van het waterpeil nodig is om onder

Leven onder je voeten

Je ziet het niet, maar onder je voeten leeft een wereld die landbouw mogelijk maakt. Een gezonde bodem voedt gewassen, houdt water vast en helpt plaaginsecten bestrijden. Stoppen met bestrijdingsmiddelen en beter zorgen voor bodemleven is essentieel voor de landbouw van de toekomst. En veel gezonder voor ons.

Welkom in een Land vol Inspiratie

andere bodemdaling tegen te gaan en/of een buffer te hebben voor drogere perioden. De teelt zal daar aangepast moeten worden aan nieuwe omstandigheden. Daarnaast is een meer natuurinclusieve landbouw nodig, met een gebiedsgerichte invulling. Denk aan extensievere bemesting, weidevogelvriendelijk beheer en meer afwisseling in de teelt van gewassen.

Boeren spelen een sleutelrol in het herstel van natuur en landschap en verdienen daarvoor waardering én ondersteuning. Met langjarige vergoedingen, deskundige begeleiding en een eerlijk verdienmodel kunnen zij investeren in natuurinclusieve landbouw. Ook andere partijen in de voedselketen dragen verantwoordelijkheid. Consumenten kunnen kiezen voor natuurvriendelijk geproduceerd voedsel, terwijl supermarkten deze keuze ondersteunen met eerlijke prijzen en langdurige afzet-zekerheid voor boeren. Zo dragen we met ons winkel-mandje bij aan een natuurrijk landelijk gebied.

Wat is er nodig

- **Landbouw binnen ecologische grenzen.** Verminder schadelijke uitstoot, herstel biodiversiteit en zorg voor een gezonde bodem en zuiver water om onze leefomgeving en drinkwaterbronnen te beschermen.
- **Toekomstbestendige landbouw op de juiste plek.** Durf keuzes te maken voor de verschillende vormen van landbouw op de juiste plek. Kies voor natuur-inclusieve landbouw rond kwetsbare natuur en waar biodiversiteit onder druk staat. Intensievere landbouw past alleen waar de impact op natuur beperkt is.
- **Ruimte voor innovatie en diversiteit.** Stimuleer innovatieve teeltmethoden en een grotere gewasdiversiteit om biodiversiteit én voedselzekerheid te versterken.
- **Ondersteun de transitie naar natuurinclusieve landbouw.** Bied agrariërs financiële ondersteuning, advies en begeleiding en zorg voor een eerlijk verdienmodel voor boeren die bijdragen aan bodem, water en biodiversiteit.

INSPIRATIE

Duurzame voedselvoorziening en landbouw

Rotterdam de boer op!

Rotterdam de boer op! is een initiatief van Natuurmonumenten. Sinds 2021 werkt Natuurmonumenten met 25 partijen samen aan een landschap vol natuur, goed eten voor de stad en verdienperspectief voor groene boeren. Het landschap rondom Rotterdam bloeit op door de werelden van landbouw, voedsel en natuur weer dichterbij elkaar te brengen. Via de campagne 'Eet Natuurlijk Lokaal' worden Rotterdammers aangemoedigd om inkopen te doen bij natuurinclusieve boeren. Stadsbewoners kunnen kennismaken met het platteland bij publieksboerderijen en in voedselbossen. Akkers staan weer in bloei en in het veenweidegebied werken boeren samen aan vergroening door natuurvriendelijke oevers aan te leggen, hagen en bomen te planten en kruiden in te zaaien in hun grasland. Ook worden ondernemers ondersteund bij een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. Door opgedane kennis te delen en anderen te inspireren, blijft de beweging die door *Rotterdam de boer op!* in gang is gezet groeien, voor een mooi en biodivers Rotterdamse Platteland.

Toelichting visualisatie

- 1 Biologische akkerbouw met strokenteelt.
- 2 Collectieve oogstplek voor stadsbewoners.
- 3 Een publieksboerderij waar recreatie en voedselvoorziening samenkomen.
- 4 Een 'groene metro halte' waarvandaan stadsbewoners het Rotterdamse platteland kunnen bezoeken.

Hoe brengen we met de natuur ons watersysteem weer in balans? 🔍

Voldoende en schoon water is van vitaal belang voor een gezonde leefomgeving, onze voedselvoorziening en ons drinkwater. Een gezond watersysteem is de basis voor de natuur, maar ook voor de economie, landbouw, recreatie en volksgezondheid. Het watersysteem is echter uit balans. Dat uit zich op twee manieren: in waterkwantiteit en waterkwaliteit.

De opgave

Voldoende en schoon water

Er is in principe genoeg water in Nederland, alleen is het watersysteem in ons land erop ingericht om het water zo snel mogelijk af te voeren naar zee om daarmee wateroverlast tegen te gaan en de productieomstandigheden voor de landbouw te verbeteren. Neerslag die in de wintermaanden valt, wordt zo snel mogelijk afgevoerd. Om graslanden en akkers in droge zomers van voldoende water te voorzien, beregenen boeren hun gewassen vervolgens weer met grond- en oppervlaktewater.

Veen als natuurlijke spons

Het Korenburgerveen spaart water op en zuivert het. Zo helpt dit veenmoeras wateroverlast voorkomen, zorgt het voor betere natuur en meer water in droge zomers. Herstel van moerassen is essentieel voor natuur, drinkwater en waterveiligheid.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

water. Tel daarbij op de waterwinningen door industrie en drinkwaterbedrijven, en structurele verdroging is een feit. Door toenemende droogte in de zomer worden we steeds vaker geconfronteerd met watertekorten. Niet alleen de natuur heeft daar last van, maar ook de landbouwindustrie en de drinkwatersector. Aan de andere kant hebben we ook steeds meer te maken met extreme regenbuien, die we in het huidige watersysteem onvoldoende weten op te vangen. Daarnaast is ons water vervuild door meststoffen, pesticiden, lozingen door industrie en riooloverstorten, medicijnen en andere verontreinigingen. Al die vervuiling maakt het water schadelijk voor de natuur én steeds minder goed bruikbaar voor het maken van drinkwater voor menselijk gebruik.

Natuur als bondgenoot

Natuur is de beste waterbeheerder

Natuurgebieden spelen een sleutelrol in de verbetering van het waterbeheer. Ze functioneren als een spons: ze nemen water op wanneer het overvloedig is, zuiveren het en geven het geleidelijk weer af in drogere tijden. Daarmee dragen natuurgebieden bij aan waterveiligheid, waterkwaliteit en biodiversiteit.

Voor de beschikbaarheid van voldoende schoon water is een omslag nodig van water afvoeren naar water vasthouden. Ook de natuur krijgt daarbij de ruimte en wordt weerbaar gemaakt zodat zij beter tegen een stootje kan. De natuur helpt namelijk in het opvangen en vasthouden van water: zo brengen we mét natuur de sponswerking in ons landschap weer terug!

Om de natuur hiertoe in staat te stellen moeten we haar wel helpen. Zo kan bijvoorbeeld op hoge zandgronden vaak geen water vanuit de rivieren worden aangevoerd. Deze delen van ons land zijn vooral afhankelijk van regenwater en grondwater. Het is dus zaak om in deze gebieden het water vast te houden en waar mogelijk de grondwaterstand omhoog te brengen. Dit vraagt aangepast landgebruik in de overgangszones rond natuurgebieden.

Wat is er nodig

- **Meer ruimte voor water.** Creëer en biedt ruimte voor meanderende beken, bescherming in de vorm van natte bufferzones en gebieden waar het tijdelijk kan en mag overstromen.
- **Vasthouden en opslaan.** Meer ruimte creëren voor plekken waar water kan worden vastgehouden en opgeslagen. Deze zogenaamde klimaatbuffers, een soort natuurlijke spons, houden water vast bij hevige regenval en laten water langzaam los in tijden van extreme droogte.
- **Natte natuurgebieden.** Richt meer natte natuurgebieden met bufferzones daaromheen in. Dit vraagt om de uitruil van gronden en extensiever gebruik van grond.
- **Drinkwater.** Win drinkwater uitsluitend op plekken waar de natuur het aankan.
- **Betere waterkwaliteit.** Het water moet schoner. Dat vraagt om een einde aan lozingen door bedrijven en riolen en om minder meststoffen in het water.
- **Zuinig zijn met water.** Iedereen is verantwoordelijk voor zorgvuldig watergebruik, ook grootgebruikers.

INSPIRATIE

Een klimaatbestendig watersysteem

De Onlanden

Dichtbij de stad Groningen ligt een natuur- en recreatiegebied van ongeveer 2.500 aaneengesloten hectares: De Onlanden. Deze natuurrijke waterberging is aangelegd nadat de stad in 1998 dreigde te overstromen. Met dit unieke natuur-, recreatie- en waterbergingsgebied werd de kans op ongewenste overstromingen verkleind. Bovendien levert het een mooi gebied op waar otters, moerasvogels en de mens mee kunnen genieten van dit bijzondere beekdal.

De Onlanden is een mooi voorbeeld van een natuurlijke klimaatbuffer. Bij natuurlijke klimaatbuffers wordt de natuur ingezet om de gevolgen van klimaatverandering aan te kunnen. Het gebied is groot en laaggelegen. Water stroomt hier vanzelf naartoe en er kan veel water tijdelijk worden opgeslagen. Waterberging en natuurgebied kunnen hier naast elkaar bestaan, waarbij de natuur zich aanpast aan het veranderende klimaat: er ontstaat meer waterrijke natuur. Door in de Onlanden ruimte te geven aan water, houdt de stad Groningen droge voeten bij extreme neerslag.

Hoe maken we met de natuur ruimte voor recreatie dichtbij huis? 🔍

De verwachte bevolkingsgroei in Nederland naar zo'n 20 miljoen inwoners in 2050 leidt ook tot een grotere behoefte aan ruimte voor recreatie. Om te voorkomen dat al deze mensen massaal de vaak kwetsbare natuur intrekken, zou het recreatienetwerk moeten worden uitgebreid met aantrekkelijke plekken dicht bij huis om te wandelen, fietsen, sporten of zwemmen.

De opgave

Meer recreatieruimte nodig

Berekend is dat Nederland in 2050 een tekort aan recreatieruimte heeft van 63.000 hectare. Recreative ruimte is van groot belang voor de fysieke en mentale gezondheid van mensen en voor de leefbaarheid van Nederland. En tijd doorbrengen in de natuur zorgt ervoor dat mensen het belang van de natuur zien en de natuur meer waarderen.

De afgelopen tien jaar is het aantal bezoekers in natuur- en recreatiegebieden volgens schattingen van recreatie-experts gestegen met dertig procent. Dit vereist een nieuwe kijk op de balans tussen natuur beschermen en natuur beleven. Niet alles kan meer overal. Het helpt om het recreatienetwerk uit te breiden naar de gebieden buiten de bestaande natuurgebieden. Die moeten natuurrijker, aantrekkelijker en toegankelijker worden.

Natuur als bondgenoot

Recreëren in natuurrijk boerenland

Mogelijkheden voor opvang van de recreatiegroei liggen daarom vooral in het boerenland. Door boom-singels, hagen en dergelijke zorgt de natuur voor een aantrekkelijk landschap om in te recreëren. Door in het landelijk gebied de aantrekkelijkheid en ontsluiting te verbeteren wordt een aantal waarden tegelijkertijd gerealiseerd: een aantrekkelijker landschap is een landschap dat meer biodiversiteit herbergt en wordt doorsneden door beken, sloten, heggen, et cetera. Het is belangrijk dat rondom natuurgebieden ruimte

voor intensieve recreatie wordt gerealiseerd, gekoppeld aan oplossingen voor betere waterhuishouding (zoals meanderende beken of bekkens voor wateropvang), stikstofreductie en natuurversterking. Te denken valt aan economische dragers als land-winkels, horeca en voedselbossen. Deze kleinschalige voorzieningen moeten wél altijd gecombineerd worden met toegankelijke, aantrekkelijke fiets- en wandelroutes in de directe omgeving, zodat recreanten werkelijk tijd doorbrengen buiten de natuurgebieden.

Buiten dichtbij de stad

Bij Belevenisboerderij Schieveen in Rotterdam komen stad, landbouw en natuur samen. Kinderen spelen in de Speelnatuur van OERRR, ouders genieten van uitzicht op het platteland. In de boerderijwinkel ervaren bezoekers de verbinding tussen natuur en duurzame, lokale voedselproductie.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

Verkoeling in het water

We krijgen vaker te maken met warme zomers, mensen recreëren graag dicht bij huis en een actieve, gezonde leefstijl wordt steeds populairder. Daardoor groeit de behoefte aan aantrekkelijke, veilige en goed bereikbare zwemlocaties in natuurwater.

Niet alleen voldoende ruimte is belangrijk, maar ook de waterkwaliteit. Die staat in veel natuurwateren onder druk door een teveel aan voedingsstoffen, blauwalgen, vervuiling of een beperkte doorstroming. Dat kan leiden tot gezondheidsrisico's en soms zelfs tot tijdelijke zwembodden. Daarom is het belangrijk om recreatie in natuurwater mee te nemen in ruimtelijke plannen én te investeren in schoon en gezond water.

Wat is er nodig

- **Recreatie integraal onderdeel van ruimtelijke opgaven.** Neem voldoende ruimte voor recreatie en ontspanning mee bij de ontwikkeling van andere ruimtelijke opgaven, zoals bijvoorbeeld woningbouw.
- **Boerenland biedt recreatierruimte.** Maak het boerenland toegankelijker en aantrekkelijker voor recreatie door de aanleg van boomsingels, hagen en fiets- en wandelpaden.
- **Voldoende ruimte voor schoon zwemwater.** Heb aandacht voor de groeiende vraag naar voldoende, aantrekkelijk en schoon zwemwater. Neem deze opgave mee in de ruimtelijke inrichting en waarborg de waterkwaliteit.
- **Recreatiegroen in woonkernen.** Zorg voor voldoende aantrekkelijke en natuurlijke ruimte voor recreatie in en rondom woonkernen.

INSPIRATIE

Ruimte voor recreatie

Park Lingezegen

Park Lingezegen is een aantrekkelijk, groen landschapspark van maar liefst 17 vierkante kilometer tussen Arnhem en Nijmegen met veel ruimte voor mensen, landbouw, natuur, cultuur en water.

Het is ontstaan onder druk van de woningbouwopgave en de verwachte steeds verdere verstedelijking van de stadsregio Arnhem-Nijmegen. Het is aangelegd als een soort beschermingsmaatregel om te voorkomen dat het gebied dicht zou groeien waardoor er geen ruimte meer zou zijn voor natuur, recreatie en landbouw. Het vormt nu een groene uitloop waar de 160.000 (toekomstige) inwoners van de stadsregio terecht kunnen voor een wandeling, fietstocht, sport, kunst, cultuur en natuur.

Park Lingezegen laat zien hoe, ondanks een forse verstedelijkingsopgave, ook het groene karakter van een regio duurzaam geborgd kan blijven. Het officiële startschot werd gegeven in 2008 met een bestuursovereenkomst tussen een aantal gebiedspartijen (gemeenten, Staatsbosbeheer, waterschap en provincie). In 2020 resulteerde dit in de oplevering van een aantrekkelijke groene long in een verstedelijkt gebied. Park Lingezegen biedt kwalitatief hoogwaardige recreatierruimte met natuurwaarde en draagt bij aan een aantrekkelijke leefomgeving voor mensen. Bijkomend effect hiervan is dat het de kwetsbare natuurgebieden in de omgeving ontziet.

Hoe koppelen we ruimte voor Defensie aan winst voor de natuur? 🔍

Door de spanningen in de wereld is de noodzaak om onze krijgsmacht op orde te hebben groot. Defensie is daarom op zoek naar ruimte. Dat kan schade, maar ook winst betekenen voor de natuur.

De opgave

Ruimte voor Defensie

Door de toegenomen internationale spanningen is Defensie op zoek naar meer ruimte voor bijvoorbeeld oefeningen, kazernes en munitieopslag. Defensie-activiteiten kunnen echter schadelijk zijn voor de natuur. Ontploffende munitie en laag overvliegende vliegtuigen verstoren de natuur en de dieren die daarin leven.

Natuur als bondgenoot

Natuur op defensieterrein

Natuur en defensie kunnen ook samengaan. Veel defensieterreinen doen qua biodiversiteit niet onder voor andere natuurgebieden. In diverse bestaande militaire terreinen gaat het relatief goed met de natuur. Dat komt onder andere doordat ze vaak afgesloten zijn voor publiek, waardoor de natuur niet verstoord wordt door mensen die het gebied doorkruisen. Ook het specifieke beheer en gebruik, dat alleen op defensieterreinen mogelijk is, zorgt ervoor dat bepaalde soorten juist op dit soort terreinen een toevluchtsoord vinden. Kortom: wanneer bij de locatiekeuze, het gebruik en het beheer rekening wordt gehouden met de natuur, kan de opgave voor defensie en die voor natuur deels worden gecombineerd.

Natuur tussen de landingsbanen

Hoewel de veldleeuwerik het landelijk zwaar heeft en de populatie met 95% is gekelderde, doet hij het goed op militaire vliegbases. Graslanden rond vliegvelden, zoals bij de landingsbaan van Deelen, bieden ondanks opstijgend vliegverkeer een geschikt leefgebied.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

Wat is er nodig

- **Ontzie natuurgebieden.** Natuurgebieden worden ontzien en kwetsbare plant- en diersoorten worden niet geschaad bij de locatiekeuzes van Defensie. Als er toch (delen van) natuurgebieden in gebruik worden genomen door Defensie, wordt ruimhartig gecompenseerd voor de nadelige gevolgen voor de natuur.
- **Kies oefengebieden zorgvuldig.** We kijken welke gebieden zich juist wel lenen voor defensie-activiteiten. Als Defensie nieuwe terreinen (bijvoorbeeld voormalige landbouwgronden) in gebruik neemt en daar tegelijkertijd natuurgebieden van maakt, versterkt dat de natuur in Nederland.
- **Beperk impact op natuur rond defensieterreinen.** Defensie werkt, samen met andere terrein-beheerders, aan het beperken en bij de bron aanpakken van drukfactoren rondom defensieterreinen. Alleen op die manier kan de natuur robuust worden én is er ruimte voor ontwikkeling van defensie-activiteiten.

INSPIRATIE

Defensie als kans voor de natuur

Nieuw te ontwikkelen terreinen worden nieuwe natuurgebieden

Oefenterrein De Haar in Drenthe is ontwikkeld op voormalige landbouwgronden. De inrichting is primair gericht op de functie als oefenterrein, maar er is ook rekening gehouden met natuurwaarden. Zo is een deel van het gebied gedraineerd om de oefeningen te kunnen laten plaatsvinden, maar is in een ander deel een ontwateringssloot meanderend gemaakt en zijn er moerassige oevers ontwikkeld. Bestaande landschapselementen, zoals houtwallen, zijn in stand gehouden en er is bos aangeplant. Soorten als watersnip, grauwe klauwier en bever hebben hun thuis gevonden in het gebied.

Bepaalde oefeningen met voertuigen kunnen helpen om stuifzandgebieden open te houden. Tankbanen fungeren als overgang van heide naar open zand. Onder andere zandhagedissen profiteren hiervan, zoals op oefenterrein Leusderheide, waar de grootste populatie van Nederland huist.

Hoe maken we samen Nederland Natuurrijk?

Nederland zit op slot. Hoe vaak heeft dat niet geklonken in de media? Maar uiteindelijk is het simpel: we willen toch in een schoon, gezond en gelukkig land wonen? Dat is waar Natuurmonumenten voor staat: genoeg ruimte voor de natuur, en een oplossing voor de ruimtelijke puzzel waar iedereen beter en gelukkiger van wordt. Dat kan namelijk.

Naar een natuurrijker landschap

Nederland is indrukwekkend gevarieerd. Het begint al in de bodem: veen, zand, klei, löss, mergel, grind. Sommige plekken zout en brak, veel plekken zoet. Vlak of juist heuvelachtig. Overstroomd of juist kurkdroog. Sommige plekken zijn bij uitstek geschikt voor moerasen om schoon water te bergen, andere plekken voor wuivend graan voor ons brood, of woningbouw, of juist als natuur- of recreatiegebied. Hoewel de opgaven in Nederland nergens helemaal hetzelfde zijn, zijn er wel overal natuurrijke oplossingen te vinden voor al die verschillende ruimtelijke opgaven. In de voorgaande hoofdstukken hebben we laten zien dat er op veel plekken in ons land voorbeelden te vinden zijn waar dit al met succes gebeurt.

Die voorbeelden zijn een eerste stap naar een natuur-inclusieve inrichting van ons land. Hóe precies, dat is in elke streek van Nederland weer net wat anders. In dit hoofdstuk laten we twee voorbeelden zien van hoe mooi Nederland kán worden wanneer we de koppen bij elkaar steken en integraal werken aan het samenvoegen van die verschillende ruimtelijke opgaven in één regio. Samen een ruimtelijke puzzel leggen in het zoeken naar natuurrijke oplossingen waarbij we moeilijke keuzes niet uit de weg gaan. Immers, niet alles kan overal en problemen en oplossingen zijn op geen enkele plek hetzelfde. Maar wel is er overal natuur en deze kan helpen om problemen op te lossen. In de natuur groeit het antwoord.

Meer ruimte voor de rivier

Plan Ooievaar, een veelomvattend plan uit 1986 voor het rivierengebied in Nederland, laat zien wat er gebeurt als je ruimtelijke opgaven slim combineert. In veertig jaar kreeg het rivierengebied meer ruimte voor water, minder kans op grote overstromingen, zand en grind voor woningbouw, wandelroutes langs de rivier én nieuwe natuur. Zo werd natuur bondgenoot.

Welkom in een **Land vol Inspiratie**

INSPIRATIE

Wenkende perspectieven

Een vogelvluchtperspectief van een fictief Natura 2000-gebied

Dit toekomstperspectief van een fictief Natura 2000-gebied maakt duidelijk voor welke keuzes we in gebiedsprocessen rond natuurgebieden staan. Het laat zien hoe mooi het toekomstige landschap kan zijn als we de juiste keuzes maken. In dit geval een beekdal dat bestand is tegen het huidige klimaat met veel ruimte voor natuur, water en natuurinclusieve landbouw.

Toelichting visualisatie

- 1 Bovenin ligt een natuurgebied, een heidegebied met bossen, met een Natura 2000-status.
- 2 Direct daaronder zien we een natuurrijk en biodivers landschap van ongeveer 1 kilometer breed dat direct grenst aan het kwetsbare natuurgebied. In deze zone is ruimte voor natuurinclusieve landbouw. Dit natuurlandschap biedt ruimte aan plekken waar een variëteit aan dieren en planten leefgebied en schuilplaats kunnen vinden, zoals houtwallen, hagen, rietkragen en bos. Door middel van faunatunnels kunnen dieren zich verplaatsen naar een ander gebied. Dit gebied is aantrekkelijk voor de recreant en reguleert de recreatiedruk.
- 3 Hieronder ligt, op ongeveer 3 kilometer afstand van het natuurgebied, een zone waar het accent meer op natuurinclusieve productielandbouw ligt. Dit landschap is minder divers en kleinschalig dan de zone die direct grenst aan het natuurgebied. Wel is er ruimte voor beken, sloten en heggen. Het landschap biedt volop kansen voor de ontwikkeling van ruimte voor verschillende vormen van recreatie.
- 4 Buiten de overgangszones is ruimte voor intensievere landbouw en andere gebruiksfuncties, binnen de algemene wettelijke en beleidsmatige milieu- en natuurnormen.

INSPIRATIE

Wenkende perspectieven

De Zuidelijke IJsselvallei

Natuurmonumenten maakte een visualisatie voor de Zuidelijke IJsselvallei om het gesprek over de toekomst van het landelijk gebied te openen en te bevrijden van de vastgeroeste stellingen. In dit wenkend perspectief worden natuur, leefbaarheid, duurzaamheid en bedrijvigheid gecombineerd in nieuwe landschappelijke ontwerpen. Woningen kunnen worden gebouwd op waterveilige plekken.

Er is ruimte voor dorpse woonvormen die aansluiten bij de cultuur van de streek. Bosuitbreiding op plekken die landschappelijk van toegevoegde waarde zijn. Lage plekken worden natter om wateroverlast te voorkomen. Op deze plekken kan gezocht worden naar mogelijkheden voor natuurinclusieve landbouw, recreatie en opwekking van duurzame energie. De ideeën liggen niet vast, maar zijn een uitnodiging om daar verder over na te denken.

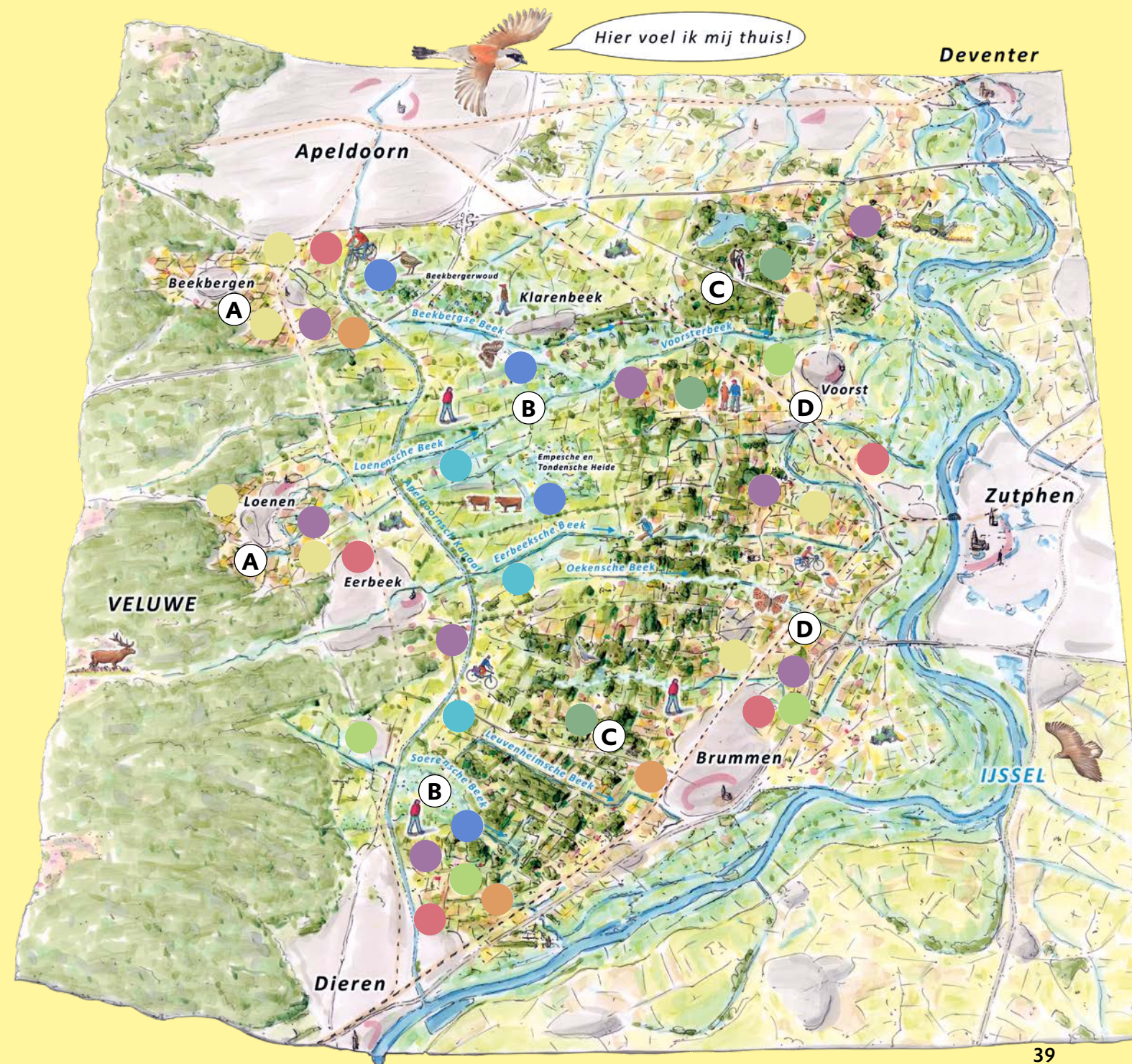
Toelichting visualisatie

Nieuwe kansen voor een fraai landschap

- Landscapsinclusieve akkerbouw
- Eigentijdse natte teelten
- Ruimte voor water
- Voedselbossen
- Nieuwe bossen
- Gastvrije erven
- Nieuwe erven
- Groene woonwijken

Karakteristieke landschapzones

- A** Graan op de enken
- B** Helder water uit de Veluwe
- C** Bosrijke landgoederen
- D** Boeren langs de IJssel

Helpt u mee om Nederland Natuurrijk te maken?

Een Natuurrijk Nederland ontstaat niet vanzelf. Het vraagt om samenwerking, lef en een gedeelde ambitie. Door natuur niet als beperking, maar als bondgenoot te zien, bouwen we samen aan een land dat sterker, gezonder en veerkrachtiger is. Iedereen kan daaraan bijdragen. Het begint met de keuzes die we vandaag maken: hoe zetten we de kracht van de natuur in als oplossing voor de uitdagingen van nu en morgen? Doet u mee?

In dit toekomstperspectief hebben we geschetst hoe een Natuurrijk Nederland eruit zou kunnen zien. En daar willen wij, Natuurmonumenten, met onze jarenlange ervaring en expertise in het hele land, samen met u verder aan werken. Door perspectief te bieden, kennis te leveren, mee te denken, niet weg te duiken voor moeilijke keuzes en vooral door pal te staan voor de natuur die we koesteren. We hebben aangegeven hoe we een Natuurrijk Nederland met elkaar kunnen realiseren binnen de verschillende maatschappelijke en ruimtelijke opgaven waar Nederland voor staat: door niet alleen binnen de natuurgebieden, maar vooral ook daarbuiten de natuur te beschouwen als bondgenoot voor maatschappelijke uitdagingen. En daarmee de biodiversiteit binnen én buiten natuurgebieden te herstellen.

Tot slot een vraag aan u, om over na te denken. Wat kunt u zelf doen om Nederland natuurrijk te maken? Om ons land ook voor de toekomstige generaties leefbaar en aantrekkelijk te houden. Een land waar we kunnen wonen in een gezonde leefomgeving, waar we op een duurzame wijze voedsel produceren, waar we verstandig omgaan met water, waar we voldoende ruimte

hebben voor recreatie en waar defensie en natuur elkaar versterken. En een land waar we met elkaar nadenken over de complexe ruimtelijke puzzel die we moeten leggen om deze opgaven te kunnen combineren.

Laat u inspireren door de natuur. In de natuur groeit het antwoord. Met elkaar zetten we stappen richting een Natuurrijk Nederland.

Werkt u aan één van deze ruimtelijke en maatschappelijke uitdagingen, en bent u geïnspireerd om de natuur als bondgenoot in te zetten? Graag nemen wij u mee om samen met ons in de natuur het antwoord te vinden voor de uitdagingen van nu. Door het hele land organiseert Natuurmonumenten inspirerende werkbezoeken naar natuurrijke oplossingen. U bent van harte welkom.

nm.nl/land-vol-inspiratie

Welkom in
een Land vol Inspiratie

Colofon

2026

Natuurmonumenten

Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort
Postbus 2166
3800 CD Amersfoort

Eindredactie: Superba

Vorm en opmaak: Sjansen aan de Lek

Concept Land vol Inspiratie: Closed on Monday

Beeld

Natuurmonumenten: Cover Rob Blanken, P2 Marja Riedstra, P3 Simon Lenskens, P4 Rob Rokven, P6 Geurt Besselink, P8 Judith Bouma, P10 Astrid Bijl, P11 Anton de Koning, P13 Andries de la Lande Cremer, P14 Ferry Siemensma, P15 Janko van Beek, P18 Joris Vegter, P22 Arthur de Bruin, P23 Roel van Ekeris, P26 Gretha Andeweg, P27 Ron van Bekkum, P30 Roel van Ekeris, P34 Corrie Ottens, P35 Bob Luijks, P40 M. Gramme, P43 Ton Vogels.

Overige fotografen: P19 Rechtstreeks, P25 Waterschap Noorderzijlvest, P29 Ivo Hutten (Park Lingezegen), P31/P32 Niels Gilissen.

Visualisaties: P 17 Strootman Landschapsarchitecten, P21 Wim Dasselaar, P37 Wim Dasselaar, P39 Oomen Landschap.

